

Добровольська Л.П. Формування професійно-важливих якостей майбутніх педагогів-мовознавців україномовного напрямку / Л.П. Добровольська // Людина віртуальна: нові горизонти: зб. наукових праць / за заг. ред. к.філос.н., Журби М.А. – Луганськ, вид-во СНУ ім. В. Даля, 2014. – 236 с. – С.116-119.

Психологія/Психологія становлення та розвитку професіонала

Добровольська Л.П.

доцент, к. пед. н., завідувач кафедри загальної психології

Мелітопольського державного педагогічного університету ім.Б.Хмельницького

Україна, м. Мелітополь

**Формування професійно важливих якостей майбутніх педагогів-
мовознавців україномовного напрямку**

Зміна освітньої парадигми з когнітивно-орієнтованої на особистісно-орієнтовану призводить до перегляду ролі та значення викладача вищих навчальних закладів. На перший план висуваються особистісні характеристики викладача, його здатність бути суб'єктом професійної діяльності [1, с. 9]. Перед вищими педагогічними закладами освіти України стоять серйозні вимоги щодо професійної підготовки сучасного вчителя-мовознавця й словесника, яка сьогодні позначена низкою серйозних проблем. Розбудова незалежної, демократичної України й конституційне затвердження української мови як державної потребують, передусім, відродження інтелектуальної еліти в цілому та україномовного фаху зокрема, тому особливого значення набуває проблема формування професіоналізму особистості та діяльності вчителя української мови і літератури.

На нашу думку, найбільшою мірою, ніж на вчителів іншого фаху, на вчителя української мови і літератури покладається суспільством громадянська відповідальність за реалізацію завдань національного виховання, формування у молоді і дітей національної свідомості, світоглядної свідомості, ідей, поглядів, переконань, ідеалів, традицій, звичаїв інших надбань вітчизняної, національної та світової духовної культури.

Мета дослідження: визначити, які індивідуально-психологічні якості особистості є визначальними у формуванні професійно важливих якостей (ПВЯ) вчителя української мови і літератури.

Слід зазначити, що в недалекому минулому в російськомовних регіонах українська мова була „маловживаною”, „немодною”, мовою „села”. Це призвело до падіння престижу вчителя української мови та літератури, тим самим, суттєво вплинуло на мотиви обрання молодими людьми професії даного профілю. Одним із найважливіших показників професіоналізму вчителя української мови і літератури виступає інтегральна якість - громадянська відповідальність.

М.Й. Боришевський зазначає, що морально довершена людина не тільки усвідомлює вирішальне значення моральних цінностей, але й активно утверджує їх у повсякденному житті, у ставленні інших людей, до себе самої, виявляючи такі моральні риси, як доброта, справедливість, толерантність, щирість, сумлінність, повага до іншої людини, почуття власної гідності, відповідальність.

Вищеозначені проблеми вказують на те, що вирішувати їх в освітньо-культурному просторі, насамперед, належить вчителям-мовознавцям, словесникам, тому що їх педагогічна діяльність є першою ланкою цілеспрямованого процесу формування національної свідомості, духовності. Зазначимо, що національна свідомість є важливою складовою громадянської свідомості та самосвідомості особистості.

Ступінь інтеграції індивіда і суспільства визначається, головним чином, рівнем громадянської відповідальності людини як особистості, котра постає як сукупність суспільних відносин. Відповідальність, як одна з „генералізуючих якостей людини”, як результат „інтеграції всіх її психічних функцій та суб’єктивного сприйняття нею навколишнього світу, емоційного ставлення до обов’язку” може розумітися як здатність особистості дотримуватися у своїй життєдіяльності загальноприйнятих суспільних норм поведінки. Варто підкреслити, що громадянська відповідальність є чи не найгострішою

проблемою у сучасній науці та шкільній практиці. Громадянська відповідальність – одна з важливих форм відповідального ставлення особистості до життя. Але особистість несе відповідальність перед суспільством переважно у сфері громадянського, публічного, духовно-теоретичного тощо [4, с. 259]. Під громадянською відповідальністю ми розуміємо здатність учнів, особливо у старшому шкільному віці, взаємозалежно поєднувати свої права і обов'язки, свідомо формулювати самозобов'язання щодо включення у різноманітні види діяльності та здатність утверджувати гуманні взаємини з батьками, вчителями, ровесниками для самоствердження, самореалізації у життєтворчості. „За допомогою відповідальності, - справедливо доводить академік АПН України І.Бех, - формується і через неї виявляється зв'язок людини з навколишньою дійсністю, виникає їх цілісність” [2, с. 126]. Отже, саме відповідальність дозволяє гармонізувати, цементувати розвиток якостей старшокласників у системну цілісність, що, в свою чергу, утверджує їхню здатність до прогнозування наслідків власної пізнавальної та різнобічної громадсько-корисної діяльності.

У нашому дослідженні з метою визначення професійно важливих якостей (ПВЯ) вчителя української мови і літератури ми використовували “Модифіковану карту особистості” К.К.Платонова. Її створено за принципом полярних профілів і містить вона 92 індивідуально-психологічні властивості та якості, які можуть бути ПВЯ та 3 показники, що характеризують успішність діяльності (швидкість, якість і надійність роботи). Кожна властивість оцінювалась за 10-бальною шкалою експертами - вчителями предметниками (30 осіб). У розробці й аналізі результатів розглядали середній бал кожної якості до десятих; розраховували середній бал кожної групи якостей; ПВЯ, що вивчались, ранжувалися. На основі рангів визначалися групи якостей: а)необхідні для формування ПВЯ вчителя (високий рівень); б)бажані (середній рівень); в)нейтральні (низький рівень). Ми зупинилися лише на тих якостях, які на думку експертів, повинні мати високий рівень сформованості. Внаслідок опрацювання результатів ми отримали такі показники: відповідальний (9,6 б.);

цілеспрямований (9,35 б.); справедливий (9,3 б.); ввічливий (9,25 б.); мова виразна (9,15 б.); мова змістовна (9,1 б.); наполегливий (9,0 б.); розсудливий (9,0 б.); тактовний (8,95 б.); дисциплінований (8,9 б.) [3, с. 99].

Як свідчать результати нашого дослідження для успішного формування ПВЯ вчителя української мови і літератури визначальним фактором виступає відповідальність особистості (9,6 бала). Відповідальність відіграє роль локомотива, що тягне за собою всі інші необхідні якості. Вона тісно пов'язана з самоконтролем, сумлінністю, пильністю тощо. Відповідальність, яку багато авторів розглядають як одну з інтегральних якостей, що характеризує спрямованість особистості, впливає на процес і результати професійної діяльності через ставлення професіонала до своїх обов'язків і своїх професійних якостей.

Отже, формування ПВЯ у реальному навчально-виховному процесі має свої суперечності, складнощі, засоби, форми, зв'язки. Це потребує подальшої наукової роботи та експериментальних досліджень і підтверджень. Все вищезазначене зумовило в нашому дослідженні обґрунтувати та розробити критерії психолого-педагогічного відбору абітурієнтів ВНЗ за напрямом підготовки вчителя української мови і літератури, які можуть бути результативним доповненням до результатів зовнішнього незалежного оцінювання. Результати виконаної роботи дозволяють намітити деякі перспективні шляхи поглиблення досліджень в обраному напрямку.

Література

1. Баклицький І.О. Психологія праці. Навчальне вид. / І.О. Баклицький – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 655 с.
2. Бех І.Д. Від волі до особистості / І.Д.Бех – К.: Україна-Віта, 1995. – 202 с.
3. Добровольська Л.П. Фаховий відбір абітурієнтів педагогічного вузу / Л.П. Добровольська. – дис.... на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук. – К., 2001. – С. 99.

4. Мистецтво життєтворчості особистості: Наук.-метод. посібник: У 2 ч. / [Ред. рада: В.М.Доній (голова), Г.М.Несен (заст. голови), Л.В. Сохань, І.Г. Єрмаков (керівники авторського колективу) та ін.]. – К., 1997. – Ч.1: Теорія і технологія життєтворчості. – 392 с.